

AHMED ALIČIĆ

UREDBA O ORGANIZACIJI VILAJETA 1867. GODINE

Da bi, bar donekle, ublažila unutarnje suprotnosti, koje su izazivale nered u njenim provincijama, naročito u onim koje su bile udaljene od metropole i u kojima je stanovništvo bilo mješovito, i da bi omogućila izvjestan prosperitet zemlje, Porta je, poslije niza drugih reformi, 1864. godine preduzela da izvrši i reorganizaciju uprave svojih provincija. Inicijator ove akcije bio je Fuad-paša. Po njegovom mišljenju, koje je i usvojeno, trebalo je izvršiti novu teritorijalnu i upravnu podjelu Carstva, zatim provesti veću centralizaciju uprave; odvojiti vojnu upravu od građanske i, pored šerijatskih, osnovati građanske sudove. Raniju podjelu Carstva na ejalete trebalo je zamijeniti sistemom vilajeta. Kao podlogu za tu reorganizaciju uzeti su zakoni evropskih država, a naročito francuski civilni zakon. Međutim, bilo je državnika (naročito Dževdet-paša) koji su smatrali da, pri reorganizaciji provincija, treba voditi računa ne samo o teritorijalnim nego i o etničkim odnosima pojedinih područja Carstva.

Odlučeno je da se u svrhu eksperimenta najprije formira samo jedna takva jedinica, a odlučeno je da se to učini na Balkanu, i to u onom dijelu gdje su nacionalne težnje potčinjenih naroda bile najjače i gdje je narod najviše isticao svoje zahtjeve za više slobode i prava. Tako je 1864. godine donesena uredba kojom je od ejaleta Ruščuka, Vidina i Niša formiran Podunavski vilajet (*Vilâyet-i Duna*). Taj vilajet je podijeljen na sedam sandžaka ili liva (okrug), i to: Niš, Vidin, Sofija, Tuldža, Varna, Ruščuk i Trnova. Ovi sandžaci su podijeljeni na kaze (srezove), a kaze na nahije (ispostave).

Prvim namjesnikom ovog vilajeta postavljen je Midhat-paša. Zahvaljujući, prije svega, njegovim državnničkim sposobnostima ovaj je eksperiment uspio i donio pozitivne i ohrabrujuće rezultate, pa je 10. maja sljedeće, 1865. godine donesena odluka Porte da se provede organizacija vilajeta u cijelom Carstvu¹.

Tako je cijelo Carstvo podijeljeno na 55 vilajeta sa 123 sandžaka; od toga na evropski dio države otpadalo je deset vilajeta sa 44 sandžaka, i to: Istanbul kao zasebno upravno područje, vilajet Jedrene sa pet sandžaka; Podunavski vilajet sa sandžacima: Ruščuk, Varna, Vidin, Tuldža,

¹ Vid. Salih Hadžihuseinović-Muvekkit, *Tarih-i Bosna*, autograf u

Trnova, Sofija i Niš. Bosanski vilajet sa sandžacima: Sarajevo, Zvornik, Banja Luka, Travnik, Bihać, Novi Pazar i Hercegovina; Solunski vilajet sa sandžacima: Solun, Serez i Drama; Vilajet Jamina sa sandžacima: Jamina, Ergeri, Trikala, Preveza i Berat; Vilajet Manastir (Bitolj) sa sandžacima: Manastir, Prizren, Skoplje i Debar i Skadarski vilajet sa istoimenim sandžakom. Arhipelag je predstavljao poseban vilajet sa pet sandžaka. Isto tako ostrvo Krit². Kao podloga za organizaciju ovih vilajeta poslužila je uredba o organizaciji Podunavskog vilajeta, prema kojoj su izrađene uredbe za ostale vilajete, i to bez ikakvih stvarnih razlika. Takva uredba stigla je u Bosnu početkom juna 1865. godine. S tom uredbom bio je upućen i ferman kojim se naređivalo da se prema toj uredbi organizuje Bosanski vilajet. Tu naredbu obnarodovao je sarajevski naib Jusuf Agah-efendija na Musali (danas dječiji park na utoku potoka Koševa) 9. juna 1865. godine³.

S tim aktima stigle su i detaljne pismene instrukcije o organizaciji vilajeta i nekoliko formulara o ustrojstvu nekih ustanova Podunavskog vilajeta. Prema tim instrukcijama dopuštalo se izvršenje teritorijalnih i upravnih promjena na području Bosne i Hercegovine, ako za to postoje potrebe. A te potrebe su ovdje stvarno postojale jer je Hercegovina još 1833. godine bila odvojena od Bosne u poseban Hercegovački ejalet, pa su ovom uredbom oba ejaleta, Bosanski i Hercegovački, pretvoreni u Bosanski vilajet.

Tekst uredbe o organizaciji Bosanskog vilajeta poznat je danas samo u prevodu, koji je bio objavljen u *Bosanskom Vjestniku* pod naslovom *Ustavni zakon Vilajeta Bosanskog*⁴. To izdanje predstavlja, vjerovatno, zvanični prevod sa turskog originala. Samo valja napomenuti da se u tekstu toga prevoda nalazi nekoliko francuskih riječi, pa nije isključeno da je prevodiocu za podlogu služio francuski tekst. Upoređujući turski tekst uredbe o organizaciji Podunavskog vilajeta i srpskohrvatski prevod *Ustavnog zakona Vilajeta Bosanskog*, dolazi se do zaključka da je to stvarno gotovo isti tekst. Razlike između jednog i drugog teksta nalaze se, uglavnom, samo u naslovima, uredbi i nazivu vilajeta. Zato je sasvim vjerovatno da je isti odnos bio i između uredbe o organizaciji Podunavskog vilajeta i uredbama o organizaciji ostalih vilajeta u Rumeliji. Vjerovatno zbog potpune istovetnosti teksta nije bilo potrebno da se te uredbe pojedinačno objavljuju nego je bilo dovoljno da se izda Uredba o organizaciji Podunavskog vilajeta koja je objavljena u prvoj knjizi *Destura*⁵.

Odmah poslije stupanja na snagu ovih uredbama izvršene su izvjesne izmjene u nazivima administrativne hijerarhije i u organizaciji nekih ustanova. Tako je tokom 1867. godine raniji naziv *kajmekam*, za upravnika sandžaka ili live promijenjen u naziv *mutesarraf*, naziv *mudir* za sreskog načelnika u naziv *kajmekam*, a naziv *zabit* za upravnika nahije (ispostave) u naziv *mudir*. Naziv *muhasabedžije*, šefa finansija u vilajetu, zamijenjen je nazivom *defterdar*, a naziv *mal-mudiri*, šefa finansija u

² E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi* VII, 130 i d.

³ Muvekit, n. d. 333.

⁴ *Bosanski Vjestnik* br. 4 do 10 od 28. aprila do 11. juna 1866.

⁵ *Destur* (zbirka turskih zakonskih propisa) sv. I, 2. izd. Istanbul 1. zilhidžde 1282 (17. IV 1866), str. 517—536.

...sandžaku nazivom *muhasebedži*, naziv *mal-kaṭibi* (finansijski pisar) u srezu zamijenjen je nazivom *mal-mudiri*⁶. Nešto prije 26. februara 1867. godine ukinuto je nadležstvo referenta za vanjske poslove u vilajetu (*hariciye mudiri*)⁷ itd.

Poslije tih i drugih promjena priređena je i izdata *Uredba o vilajetima (Vilâyet nizammamesi)*, koja je važila za sve vilajete, izuzimajući, uglavnom, Liban i Krit. Kako je taj tekst važio i za Bosnu, on je objavljen u posebnoj zbirci Zakona i propisa koji su važili za ovaj vilajet. To je djelo štampano u Vilajetskoj štampariji u Sarajevu 12. zulhidždže 1284. godine.

Budući da ova uredba ima određen značaj za proučavanje turske uprave u našim zemljama, a do sada nije proučena, niti korištena u nauci, smatrali smo da je potrebno da je saopštimo u prevodu. Za podlogu ovog prevoda uzeto je pomenuto sarajevsko izdanje iz 1867. godine. U napomenama smo ukazali na značajnije razlike između toga teksta, uredbe o organizaciji Podunavskog vilajeta i Ustavnog zakona Bosanskog vilajeta. Isto tako pratili smo kasnije promjene koje su se događale u administrativnoj podjeli i organizaciji Bosanskog vilajeta.

TEKST UREDBE O ORGANIZACIJI VILAJETA⁸

Mnogobrojna područja Osmanskog carstva dijeliće se, shodno livama, na više upravnih jedinica. Svaka jedinica nazivaće se vilajet⁹.

Član 1. Vrhovna uprava¹⁰ svake upravne jedinice povjeriće se upravnom tijelu¹¹, koje je ustanovljeno sljedećim odredbama¹². Ta uprava imaće svoje sjedište u glavnom mjestu¹³.

Član 2. Svaki vilajet biće podijeljen na live¹⁴, uključujući tu i sandžak u kome se nalazi centralna (vilajetska) uprava¹⁵. U svakom sandžaku postojaće uprava mutesarifluka¹⁶. Njeno sjedište biće u glavnom gradu live.

⁶ Naredba o tim izmjenama stigla je u Bosnu 21. safera 1284. (24. VI 1867) godine. Vid. Muvekkit, n. d. 326; »Bosna« br. 55 od 14. VI 1867. godine.

⁷ *Bosna* br. 57 od 1. VII 1867.

⁸ U turskom tekstu ova se uredba naziva *Vilâyet nizammamesi* što doslovno znači uredba, statut o vilajetima. Naslov uredbe o organizaciji Bosanskog vilajeta glasi u onovremenom prevodu: *Ustavni zakon Vilajeta Bosanskog*.

⁹ U Ustavnom zakonu Vilajeta Bosanskog toga stava nema.

¹⁰ U orig.: *Idare-i umumiyye* što znači opšta uprava i vrhovna uprava. U ustavnom zakonu: »vrhovna zemaljska vlast«.

¹¹ U orig.: *heyet-i idare*. U Ustavnom zakonu: vlada.

¹² U orig.: *mevadd-i atiyede*. U

zvaničnom prevodu pogrešno: po sljedećoj naredbi.

¹³ Ovaj čl. 1 u Ustavnom zakonu glasi:

»Vrhovna zemaljska vlast povjerenjena je vladi, koja je ustanovljena po sljedećoj naredbi koja će stanovati u glavnome mjestu vilajetskom, najpre za to opredjeljenom«.

¹⁴ U Ustavnom zakonu mjesto toga stoji: »Bosanski vilajet sastoji se od sedam sandžaka«.

¹⁵ U ševvalu 1283/februara 1867. godine ukinuto je zvanje kajmekama centralnog, sarajevskog sandžaka i njegova teritorija podvrgnuta pod direktnu upravu valije. (Muvekkit, n. d. 326; *Bosna* br. 41 od 4. III 1867), ali je u junu 1869. godine ustanovljeno zvanje posebnog mutesarifa Centralnog sandžaka (*Bosna* br. 161 od 12. III? 1869) pa je 5. ramazana 1288/18. novembra

Član 3. Svaki sandžak dijeli se na više kaza, svaka kaza predstavlja i jedan kajmekamluk (srez)¹⁷. Glavna kasaba svake kaze biće sjedište mudira (sreskog načelnika).

Član 4. Svaka kaza dijeli se na sela. U svakom selu postojaće opštinska uprava (*idare-i belediye*), kako je objašnjeno u slijedećim članovima. Manjim upravnim jedinicama, sastavljenim od nekoliko sela, koje po svom položaju ne mogu predstavljati samostalne kaze, upravljaje se na taj način što će se one pripojiti nekoj kazi. Ove jedinice nazivaće se nahije.

Član 5. Najmanje pedeset kuća u gradovima i kasabama sačinjava jednu mahalalu. Svaka mahalala tretiraće se kao selo.

GLAVA PRVA

VRHOVNA CENTRALNA UPRAVA

Poglavlje prvo

GRAĐANSKA UPRAVA

Član 6. Uprava građanskim, finansijskim, policijskim i političkim poslovima vilajeta i izvršavanje sudskih odluka povjerava se valiji koga postavlja njegovo veličanstvo car. Kao što je dužan da provodi sve naredbe Carstva, valija vilajeta je isto tako dužan da, u okviru ovlaštenja, vrši unutarnju upravu vilajeta¹⁸.

Član 7. Finansijski i računski poslovi vilajeta povjeriće se jednom finansijskom službeniku koji će se nazivati defterdar vilajeta. On je nadležan za sve finansijske poslove vilajeta i, premda je lično potčinjen valiji za računske poslove, odgovoran je izravno ministarstvu finansija.

Član 8. Dužnosti u poslovima finansija i računovodstva, koje se odnose na valiju, kao i dužnosti koje se odnose na defterdara, određene su posebnom uredbom. Računski poslovi vilajeta povjeriće se jednom

1871. godine to zvanje radi štednje ukinuto. Tada su ukinute i posebne finansije te live i pomoćništvo sekretarijata vilajeta (Muvekkit, n. d. 334; Bosna br. 283 od 21. XI 1871). Godinu dana kasnije to je zvanje ponovo uvedeno (*Bosna vilajet salnamesi VII za 1289/1872—3*)?. Kasnije je bilo ukinuto i 1877. godine ponovo uspostavljeno, jer je 4. ramazana 1292/4. oktobra 1875. stupio na dužnost Ibrahim-beg koji je bio postavljen za pomoćnika valije i mutesarifa Sarajevskog sandžaka. (Muvekkit, n. d. str. 353).

¹⁸ U orig.: *mutesarriplik idaresi* uprava okruga, okružna uprava.

¹⁷ Ovdje je jasno odvojena sudska od administrativne podjele vilajeta premda su se teritorijalno potpuno podudarale.

¹⁸ U vršenju svih tih poslova valiji je pomagao mutesarif centralnog sandžaka koji je istovremeno fungirao kao pomoćnik valije.

¹⁹ Prvi sekretar (*mektubci*) Bosanskog vilajeta bio je Ibrahim Teufik-beg koji se navodi na tom položaju od 1865. do oktobra 1869. godine. On je osnovao činovničku školu u Sarajevu u kojoj su školovani domaći ljudi za administrativne službe. On je u toj školi predavao tursku stilistiku. Posljednji sekretar ovog vilajeta bio je Ebu Zija Teufik, poznati turski publicist i književnik. On se pred okupaciju zahvalio na državnoj službi i kao nezavisan čovjek pružao moralnu potporu narodnom otporu protiv okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine.

uredu za računovodstvo koji će biti pod upravom defterdara i koji će poslovati na način koji odredi ministarstvo finansija.

Član 9. Opšti poslovi vilajetske korespondencije povjeriće se jednom službeniku koga postavlja Carstvo pod nazivom *mektubdzija* (generalni sekretar) vilajeta¹⁹.

Pod njegovim rukovodstvom nalaziće se ured za korespondenciju (*tahrirat kalemi*). Preko njega će se obavljati sva službena korespondencija vilajeta, čuvati svi spisi i protokoli. U vilajetu će postojati jedna štamparija i biće pod upravom generalnog sekretarijata (*mektubcilik*)²⁰.

Član 10. Centralna vlada će na prijedlog Ministarstva inostranih poslova postaviti jednog službenika koji će nadzirati izvršavanje međunarodnih ugovora i vršiti vanjske poslove [vilajeta]. On će usmeno i pismeno održavati kontakte između vlade i stranih predstavnika, kao i u pitanjima koja se odnose na njih²¹.

Član 11. U vilajetu će postojati jedan službenik za javne radove koga postavlja Porta na prijedlog Ministarstva javnih radova. On je dužan da sa inženjerima, koji će se nalaziti pod njegovom upravom, razmatra pitanja javnih putova, mostova i javnih građevina i da nadzire njihovo izvođenje²².

Član 12. Postojeće jedan službenik koji će raditi na unapređenju poljoprivrede i trgovine, on će se brinuti za procjenu i popis dohodaka, za izvoz i uvoz u vilajet. I njega će postavljati centralna vlada na prijedlog Ministarstva trgovine i poljoprivrede²³.

¹⁹ Nakon formiranja Bosanskog vilajeta vlada je stupila u pregovore sa zemunskim štamparam Ignjatom Karlom Sopronom da otvori štampariju u Sarajevu. Do sporazuma je došlo 21. novembra 1865. godine, pa je Sopron uz subvenciju bosanske vlade krajem marta 1866. otvorio u Sarajevu filijalu svoje štamparije i držao je do 1. X 1867. g. kada je štampariju prodao vilajetskoj vladi za 600 dukata. U ovoj štampariji izlazio je sedmični list »Bosna« od 28. V 1866. do 28. VI 1878, svega 615 brojeva kao službeni list, a od 4. aprila do 18. jula 1878. godine kao poluslužbeni list, svega 16 brojeva. Kreševljaković: *Štamparije u Bosni i Hercegovini za turskog vremena (1529—1878)*. Grada za povijest književnosti hrvatske IX, Zagreb 1920, 12—28.

²¹ Ovaj službenik nazivao se *haricije müdürü*. Vid. ovdje član 13. Nešto prije 26. II 1867. ovo je mjesto ukinuto, a haridžije mudir Ali-beg premješten je u Istanbul (»Bosna« br. 40 od 25. II 1867). Nešto kasnije osnovan je *Dragomanat bosanskog vilajeta*, a za njegovog šefa postavljen je Konstan-efendija Orijentalnom institutu M. T. 1164, (»Bosna« br. 57 od 1. VII 1867).

²² Rad na izgradnji boljih puteva u Bosni započeo je 1863. godine. Pri tome su pored kuluka upotrebljavani i nadničari. U to doba podignuto je više uredskih i drugih javnih zgrada u Sarajevu i provinciji (zgrada starog Konaka i Vojna bolnica u Sarajevu. Bolnici su položeni temelji u petak 29. juna 1866, a dovršena je u ljetu 1867. godine).

²³ Za unapređenje agrikulture organizirane su u 38 kadiluka *Seljačke kase* (H. Kreševljaković: *Menafi sanduci (poljodjelske pripomoćne zaklade) u Bosni i Hercegovini (1866—1878)*. Sarajevo 1940. Od 1865. vršeni su pokuši gajenja pamuka (oko Trebinja, Stoca i Banje Luke). Zatim pokuši gajenja riže za koju je nabavljeno sjeme iz Italije; u Hercegovini je popravljena vinova loza i proširena kultura duhana. U Bosni se razvijalo voćarstvo, naročito šljiva, jabuka i kruška. Radilo se na oplemenjenju bosanskih konja. Godine 1872. postavljen je prvi veterinar u Bosni u osobi Riza ef. Kreševljakovića, koji je završio veterinarsku školu (bajtariju) u Istanbulu. U onovremenskim bosanskim novinama izašlo je nekoliko članaka napisanih u cilju unapređenja agrikulture (o krompiru, krečenju voća

Član 13. Pod upravom valije postojaće jedan *idare medžlis* (upravno vijeće). Način postavljenja tog vijeća izložiće se u drugoj glavi, a biće sastavljeno od: mufetiša (inspektora) šerijatskih sudija, defterdara, mektubdžije, referenta za vanjske poslove (haridžije mudiri) i izabramih predstavnika iz naroda, od kojih će biti dvojica muslimani, a dvojica nemuslimani²⁴. Predsjednik idare medžlisa biće valija. U njegovoj odsutnosti zastupaće ga njegov službenik koga on odredi.

Član 14. Idare medžlis je dužan da se savjetuje o izvršenju propisa koji se odnose na građanske, finansijske i vanjske poslove, kao i na poslove poljoprivrede i javnih radova. On se neće miješati u nadležnost pravosuđa. Način na koji će se vršiti savjetovanje ovog vijeća i kako će se provoditi njegovi zaključci određiće se posebnim pravilnikom (*nizam-name*).

Član 15. Policijski poslovi vilajeta, uzevši općenito, nalaze se pod zapovjedništvom valije vilajeta; valija je nadležan da te snage raspodjeljuje po sandžacima i kazama i da ih premješta iz jednog mjesta u drugo. Na čelu policijskih snaga, općenito uzevši, stajaće jedan visoki oficir u činu pukovnika (*miralay*), a u zvanju alajbega. Taj oficir podređen je valiji i dužan je da izvršava propise o policijskim snagama.

Poglavlje drugo

PRAVOSUĐE²⁵

Član 16. Od strane halife, a na prijedlog šejhu-ul-islama, biće postavljen jedan mufetiš (inspektor) šerijatskih sudija koji će voditi nadzor nad svim šerijatskim sudovima u vilajetu i koji će ispitivati sve filame i ostale šerijatske akte koje treba dostaviti centralnoj vladi.

Član 17. Odredbe o inspekciji šerijatskih sudova i ostalim dužnostima inspektora sudija određiće se uputstvom (*tenbihname*) koje će propisati Mešihat.

Apelacioni sud²⁶

Član 18. U [središtu] vilajeta postojaće Veliki apelacioni sud (*Büyük meclis-i temyiz-i hukuk*). Njegova je dužnost da rješava i donosi odluke

o korištenju od suncokreta, o obradi zemlje, o pčelarstvu, o domaćim životinjama itd.).

U februaru 1867. osnovan je pri Bosanskom vilajetu *Odjel za šumarstvo* («Bosna» br. 41 od 4. III 1867). U ovom je odjelu radio kao činovnik Marko Poljanić rodom iz okoline Travnik, poznat pod imenom Fatih ef. koji je nakon završene ruždije u Sarajevu završio nauku u Istanbulu.

²⁴ Uredba za Podunavski vilajet kao i Ustavni zakon Vilajeta Bosanskog predviđala je za ovo vijeće po trojicu predstavnika iz naroda. Vid. *Destur*, str. 520, član 13. i Ustavni zakon član ??

²⁵ U orig.: *umur-i hukukiye* što

doslovno znači pravni poslovi.

²⁶ U orig.: *Meclis-i temyiz-i hukuk ve cinayet*. Uredba za Podunavski vilajet kao i Ustavni zakon Vilajeta Bosanskog predviđala je mjesto ovog jedinstvenog građanskog suda dva potpuno odvojena sudska vijeća i to Vijeće građanskog suda (*Meclis-i temyiz-i hukuk*) i Vijeće za krivična djela (*meclis-i cinayet*). Izbor članova obaju vijeća vršio se odvojeno; predsjednik obaju vijeća bio je kadija. Ovom uredbom je predviđeno jedno vijeće i za građanske i za krivične sporove, ali je predviđeno da se za krivična djela u izuzetnim slučajevima može formirati posebno vijeće i to od članova redovnog suda.

u onim imovinsko-pravnim sporovima (koji se odnose na pokretni i nepokretni mulk-imetak), kao i u onim krivičnim sporovima koje, nakon pretresa u drugostepenim sudovima liva, po pravilu i zakonu, treba prosljediti na višestepeni sud. Isto tako treba da rješava i donosi presude u građanskim i krivičnim parnicama koje se na zahtjev stranaka po pravilu i zakonu prosljeđuju višestepenom sudu²⁷.

Član 19. Vilajetskom apelacionom sudu predsjedavaće mufetiš (inspektor) šerijatskih sudova, a sastojace se od šest članova porotnika (*muneyiz*), i to tri muslimana i tri nemuslimana. Način njihovog izbora izložiće se u petoj glavi. U ovom vijeću nalaziće se poseban službenik koga postavlja centralna vlada, koji će biti dobro upućen u šeriatsko-pravne (*hukuk*) i građansko-pravne (zakonske) poslove.

Član 20. Taj apelacioni sud dužan je da razmatra i rješava sve sporove koji se po zakonu i uredbi moraju raspravljati, izuzimajući:

prvo, sporove koji se odnose na muslimansko stanovništvo, a koje treba da rješavaju šerijatski sudovi; isto tako sporove koji se odnose na nemuslimansko stanovništvo i koje rješavaju njihove konfesionalne opštine;

drugo, sporove koji se odnose na čisto trgovačke poslove i koje rješavaju trgovački sudovi.

Član 21. Sporovi koji su rješavani i presuđeni na Velikom apelacionom sudu vilajeta dostavljaju se valiji aktom (*mazbata*) ovjerenim pečatima inspektora sudija i članova porote. Valija će njihove odluke, koje su u okviru njegove kompetencije, potvrditi, a one koje su izvan njegove kompetencije dostaviće na razmatranje i odluku centralnoj vladi.

Krivično vijeće (*Meclis-i cinayet*)

Član 22. Ako se na apelacionom sudu pojavi neki pravni spor koji treba da se svestrano i detaljno ispita, pa bilo da se odnosi na obične građansko-pravne poslove, bilo na krivična djela, dozvoljeno je da se za to oformi jedno privremeno tijelo sastavljeno od članova suda.

Trgovački sud (*Meclis-i ticaret*)²⁸

Član 23. U vilajetu će postojati jedan Vilajetski trgovački sud koji će biti konstituisan u obliku i na način koji je propisao zakon o trgovini; da bi mogao vršiti dužnosti koje su mu određene pomenutim zakonom,

²⁷ Do pred kraj 1875. godine sve su osude građanskih sudova pisane na turskom jeziku, a od tada su pisane i na našem jeziku. Kao prevodioci kod sarajevskog suda imenovani su Zaharija Bakarević, Aleksa Popović i Đorđe Hadžilazarević. Ova je naredba vrijedila za cijeli vilajet. »Bosna« br. 497 od 3. I 1876.

²⁸ Trgovački sud (*Ticaret-i meclis*) postojao je u Sarajevu i u Mostaru

i prije organizacije vilajeta. U Sarajevu je osnovan 1861. godine, a u Mostaru 1863. Pored predsjednika i sekretara ovi medžlisi su imali još po četiri vijećnika i to od svake vjere po jedan. O načinu sudovanja ovih sudova vid. H. Kreševljaković, *Dževdet pašina pisma o Bosni iz 1864. godine*. Sarajevo 1932. godine, str. 7—10 i *Narodna starina*, knj. I, str. 162—164.

sud će se sastojati od posebnog predsjednika i nekoliko članova. Taj sud će u višem stepenu rješavati odluke odgovarajućih sudova u sandžacima.

Član 24. U sandžaku u kome se nalazi sjedište vilajeta postojeće kajmekam, zatim upravno vijeće, građanski sud i trgovački sud, kao i u drugim livama. Ta vijeća će pored vršenja dužnosti sandžačkih vijeća, također voditi građanske i sudske poslove sreza (kaze) koji je vezan za sjedište live. Kao što je dužan da pomaže valiji vilajeta u opštim poslovima, kajmekam centralnog sandžaka je, isto tako, dužan da u slučaju odsutnosti valije predsjedava onim vijećima kojima je predsjedavao valija²⁹.

Poglavlje treće

SPECIJALNI POSLOVI VILAJETA

Član 25. U vilajetu će postojati jedno opšte vilajetsko vijeće sastavljeno od članova koji će biti birani i delegirani iz svakog sandžaka, i to od po dva muslimana, a dva nemuslimana. Način njihovog izbora biće objašnjen u petoj glavi. Predsjednik ovog medžlisa biće valija, a potpredsjednik lice koje odredi valija između svojih službenika.

Član 26. To vilajetsko vijeće sastaje se jedanput godišnje u sjedištu vilajeta. Zasjedanje i savjetovanje vijeća ne može trajati više od četrdeset dana³⁰.

Član 27. Ovo Opšte vilajetsko vijeće je dužno:

1. da se brine o održavanju i čuvanju drumova na području vilajeta i lokalnih putova po kazama i selima; da podiže, opravlja i održava opšte javne građevine, i da razmatra i raspravlja o zahtjevima stanovnika liva i kaza o tim pitanjima;
2. da razmatra pitanja osiguranja putova;
3. da razmatra pitanja o unapređenju poljoprivrede i trgovine;
4. da razmatra pitanja koja se tiču pravilnog razrezivanja i ubiranja poreza u sandžacima, kazama i selima.

Član 28. Predstavnici svakog sandžaka dužni su da vilajetskom vijeću dostavljaju zahtjeve koji će se podnijeti, bilo da se odnose na dotični sandžak općenito, bilo na svaku kazu posebno. Njihovi zahtjevi će se prethodno predočiti valiji; na razmatranja će se staviti samo ona pitanja koja valija odobri da se raspravljaju u vijeću. Isto tako raspravljat će se o onim pitanjima koja se tiču javnih poslova vilajeta, a koja će biti iznesena na diskusiju izravno od strane valije. Zemaljsko vijeće je dužno samo da dâ svoje mišljenje; kako provođenje toga spada u nadležnost centralne vlade, to će valija akte (*mazbata*) koji sadrže zaključke

²⁹ Godine 1867. ukinut je kajmakamluk centralnog sandžaka sa svim svojim institucijama a njihovi poslovi preneseni u nadležnost odgovarajućih ustanova vilajeta.

³⁰ Vilajetsko vijeće (Vilajetska skupština) Bosanskog vilajeta sasta-

jala se od 1866. do 1874. godine. Otvarao je i zatvarao valija svojim govorom. (Vid. *Govor Osman-paše pri otvorenju Zemaljskog vijeća u Sarajevu 1868.* »Obzor« br. 11 od 16. I 1930). Zaključke vijeća nosila su dva ili tri poslanika u Istanbul.

vijeća o pojedinim pitanjima koja su bila predmet savjetovanja dostaviti centralnoj vladi; oni će se provoditi onako kako bude Carstvo naredilo.

GLAVA DRUGA

UPRAVA U LIVI

Poglavlje prvo

GRAĐANSKA UPRAVA

Član 29. U svakom sandžaku postojaće jedan mutesarif live koji se postavlja carskim dekretom (*irada*); on će upravljati građanskim, finansijskim i policijskim poslovima live, stojeći pod nadzorom i vrhovnom upravom valiije. Kao što je dužan da provodi sve naredbe Carstva (centralne vlade), i sva uputstva valiije koja se tiču sandžaka, on je isto tako dužan da, u okviru dobivenih ovlaštenja, vrši upravu unutar live.

Član 30. Finansijski poslovi sandžaka povjeriće se jednom službeniku koji će se nazivati muhasebedžija; on je potčinjen defterdaru vilajeta, a postavlja ga centralna vlada na prijedlog ministarstva finansija.

Član 31. Dužnosti u poslovima finansija i računovodstava koji se odnose na mutesarifa kao i dužnosti koje se odnose na muhasebedžiju, odrediće se posebnom uredbom (*nizamname*). Poslovi računovodstva live povjeriće se jednom uredu za finansije koji će biti pod upravom muhasebedžije i koji će poslovati na način koji preporuči defterdar vilajeta.

Član 32. Poslovi korespondencije live povjeriće se jednom službeniku koji će se nazivati načelnik za korespondenciju (*tahrirat mudiri*), koga postavlja centralna vlada. Pod njegovom upravom nalaziće se ured za korespondenciju. Njegovim posredstvom obavljat će se sva službena korespondencija live i čuvati svi spisi i protokoli.

Član 33. Pod upravom mutesarifa live postojaće jedan *Idare medžlis* (Upravno vijeće live), sastavljen od kadije kaze u kojoj se nalazi sjedište kajmekama³¹, mjesnog muftije, duhovnih predstavnika nemuslimanskog stanovništva, muhasebedžije, načelnika za korespondenciju i još četiri stalna člana, i to dva muslimana i dva nemuslimana. Predsjednik idare medžlisa je mutesarif live. U njegovoj odsutnosti zastupaće ga lice koje odredi mutesarif.

Član 34. Upravno vijeće je dužno da se stara o izvršavanju (provođenju) propisa o građanskim, finansijskim i policijskim poslovima, o porezima, javnim radovima, poslovima katastra i poljoprivrede. Ono se neće miješati u poslove pravosuđa. Način na koji će se vršiti savjetovanje ovog vijeća i kako će se provoditi njegove odluke odrediće se posebnom uredbom (*nizamname*).

Član 35. U kazni u kojoj se nalazi sjedište sandžaka postojaće kajmekam. Sudski sporovi te kaze rješavaće se u sudovima (*meclis*) live. Kajmekam je dužan da vrši građansku upravu kaze i da pomaže mute-

³¹ Mjesto kajmekama treba mutesarif.

sarifu u opštim poslovima; on će se nazivati pomoćnik mutesarifa (*mutesarrif muavini*).

Član 36. Zapovjednik policijskih snaga, koje će se nalaziti u sandžaku, biće mutesarif live. On će te snage, prema naredbi koju dobije od valije, raspoređivati i stacionirati po kazama i biće nadležan da policijske snage, po potrebi, premješta iz jedne kaze u drugu. Najviši oficir policijskih snaga koje se nalaze u sandžaku biće policijski komandant [u sjedištu] live. On će postupati (vršiti službu) u skladu sa uredbom o policijskim snagama i stajaće pod zapovjedništvom mutesarifa live.

Poglavlje drugo

PRAVOSUĐE U LIVI

Član 37. Svaka liva imaće jednog kadiju. Njegova je dužnost da raspravlja i donosi odluke u sporovima koji spadaju u nadležnost šerijatskog suda, izuzimajući sporove koji se rješavaju po građanskim zakonima. Sandžačkog kadiju imenuje i postavlja (sultan) na prijedlog šejh-ul-islama.

Član 38. U sjedištu live postojaće Prizivni građanski sud (*Medžlis-i temyiz-i hukuk ve cinayet*). Ovaj sud rješava one krivične i građansko-pravne sporove koje po zakonu ne može da rješava građanski sud kaze, i u slučajevima kad parničke stranke, nakon rješenja sreskog građanskog suda, zatraže priziv (na višestepeni sud).

Član 39. Vijeću građanskog suda u sjedištu sandžaka predsjedavaće kadija, a sastojaće se od šest članova porotnika (*mumeyiz*), i to tri muslimana, a tri nemuslimana; način njihovog izbora biće objašnjen u petoj glavi. U tom vijeću nalaziće se jedan specijalni službenik koji će biti upućen u pravne i zakonske poslove i biti postavljen od strane centralne vlade.

Član 40. Taj građanski sud nadležan je da razmatra i rješava sve sporove koji će se raspravljati po građanskim zakonima, izuzimajući:

prvo, sporove koji se odnose na muslimansko stanovništvo i koje treba da rješavaju šerijatski sudovi; isto tako sporove koji se odnose na nemuslimansko stanovništvo i koje treba da rješavaju njihove duhovne uprave;

drugo, predmeti koji se odnose na čisto trgovačke poslove i koje rješavaju trgovački sudovi.

Član 41. Sporovi koji su raspravljani i riješeni u građanskom sudu live treba da se podnesu mutesarifu, i to aktom (*mazbata*) ovjerenim od strane kadije i porotnika. Mutesarif će njihove odluke u granicama svoje kompetencije, određene od strane Visoke porte, izvršiti, a one koje su izvan njegove kompetencije prosljediće na razmatranje valiji.

Član 42. U livi će postojati trgovački sud koji će biti formiran u obliku i na način kako je propisao trgovački zakon i koji će vršiti dužnosti u granicama koje su mu određene tim zakonom, a sastojaće se od posebnog predsjednika i više članova.

GLAVA TREĆA
SRESKA UPRAVA

Poglavlje prvo

GRADANSKA UPRAVA

Član 43. U svakoj kazi (srez) postojaće kajmekam, postavljen od centralne vlade da upravlja građanskim, finansijskim i policijskim poslovima. Njegov prvi pretpostavljeni organ biće mutesarif live. Kao što je dužan da izvršava sve naredbe centralne vlade, i uputstva vilajeta i live, isto je tako dužan da u okviru dobivenih ovlaštenja vrši unutarnju vlast u srezu (*kaza*).

Član 44. Finansijski poslovi kaze, tj. prikupljanje državnih prihoda, njihovo odašiljanje u sjedište live i podmirivanje potrebnih izdataka kaze spada u nadležnost kajmekama.

Član 45. Za vođenje računovodstva i korespondencije kaze postaviće se jedan, a po potrebi i dva pisara kaze.

Član 46. Pod upravom kajmekama kaze postojaće tri člana idare medžlisa (upravnog vijeća), i to muslimani i nemuslimani. Oni će se birati shodno pravilu koje će biti objašnjeno u petoj glavi.

Član 47. Pod upravom kajmekama kaze postojaće jedan idare medžlis (upravno vijeće). Članove toga idare medžlisa sačinjavaće kadija kaze u kojoj je sjedište kajmekama, gradski muftija, duhovni starješina nemuslimanskog stanovništva, sekretar kaze i još tri člana³². Njegov predsjednik biće kajmekam.

Član 48. To upravno vijeće je dužno da se stara o izvršavanju propisa koji se odnose na građanske, finansijske i policijske poslove: pobiranje poreza, javne radove, katastar i poljoprivredu. Ono se neće miješati u poslove pravosuđa. Način kako će se vršiti savjetovanje ovog medžlisa i kako će se provoditi njegove odluke odrediće se posebnom uredbom.

Član 49. Zapovjednik policijskih snaga, koje se budu nalazile u kazi, biće kajmekam kaze. On će s njima raspolagati prema naredbi koju dobije od mutesarifa live i na način određen u uredbi o policijskim snagama.

Poglavlje drugo

PRAVOSUĐE U KAZI

Član 50. U svakoj kazi (srez) postojaće jedan kadija. On je nadležan da rješava sve sporove koji spadaju u nadležnost šerijatskog suda, izuzimajući sporove koji se rješavaju na osnovu građanskih zakona. Kadiju imenuje i postavlja sultan, na predlog šejh ul-islama.

³² U ranijim tekstovima bila su predviđena četiri člana.

Član 51. U svakom sjedištu kaze postojaće sreski građanski sud (*meclis-i deavi*). Ovaj sud stajaće pod predsjedništvom kadije kaze, a sastojaće se od tri člana, muslimana i nemuslimana, pod nazivom porotnici (*mumeyiz*)³³. Oni će biti birani prema sistemu izloženom u petoj glavi.

Član 52. Taj sud je dužan da, u okviru svoje nadležnosti, raspravlja i rješava sporove koji se raspravljaju i rješavaju na osnovu građanskih zakona, kao i manja krivična djela i prestupe koji su u njegovoj kompetenciji. Od toga se izuzimaju:

1. oni sporovi muslimanskog stanovništva koji se rješavaju na šerijatskim sudovima, kao i oni sporovi nemuslimanskog stanovništva koje će rješavati njihove vjerske uprave,
2. krivični sporovi koji spadaju u nadležnost krivičnih vijeća,
3. čisto trgovački sporovi koji će se rješavati u trgovačkim sudovima live.

Član 53. O sporovima koji su raspravljani u sreskom građanskom sudu treba upoznati kajmekama³⁴ aktom (*mazbata*), ovjerenim pečatima kadije i porotnika kaze. Kajmekam će njihove odluke, u domenu svoje kompetencije, izvršiti, a one koje prelaze njegovu kompetenciju prosljeđiće mutesarifu.

GLAVA ČETVRTA

SEOSKA UPRAVA

Član 54. U svakom selu, za svaku vrstu (konfesiju) stanovništva, postojaće po dva muhtara koji će biti birani prema sistemu izloženom u petoj glavi. Ako se u jednom selu nalazi manje od dvadeset kuća jedne vrste (po konfesiji) stanovništva, onda će ono imati jednog muhtara.

Član 55. Seoski muhtari će se nakon izbora prijaviti kajmekamu kaze i biće postavljeni njegovom naredbom.

Član 56. U svakom selu će muhtari svake vrste (konfesije) stanovništva biti izvršni posrednici vlasti u prikupljanju prihoda i u drugim poslovima. Njima pripadaju i opštinski poslovi koji se odnose na svako selo i na svaki razred stanovništva.

Član 57. Pod upravom seoskih muhtara nalaziće se lica koja će vršiti dužnost seoske policije pod nazivima bekčija, koridžija i drugim. Oni će postupati prema posebnim uredbama koje će se za njih izraditi.

Član 58. U svakom selu i za svaki razred stanovništva postojaće jedan *ihtijar medžlis* (seosko vijeće), sastavljeno od najviše deset, a najmanje tri člana. Izbor ovih članova vršiće se prema pravilu određenom u petoj glavi. U svakom selu imami muslimanskog stanovništva i duhovne starješine nemuslimanskog stanovništva biće virilni članovi seoskog vijeća svoga razreda stanovništva.

³³ Ranije su bila predviđena četiri člana i to dva muslimana i dva nemuslimana.

³⁴ U orig. stoji pogrešno mudir kao što je ranije bilo.

Član 59. Seoska vijeća su dužna da nadziru da se pravilno razreže dio poreza stanovništva po vjerskoj pripadnosti, da se savjetuju o pitanjima koja se tiču čistoće sela i unapređenja poljoprivrede, i da u granicama, koje je zakon odredio, putem izmirenja rješavaju one manje sporove i razmirice koje se mogu izravnati pomirenjem.

Član 60. Ako se jedna odredba tiče stvari koje se općenito odnose na opštinske poslove i poljoprivredu sela, i ako je selo sastavljeno od stanovništva različitih vjeroispovijesti, onda će se sastati seoska vijeća svih vjeroispovijesti stanovništva i zajednički se savjetovati. Ako se sporovi koji se rješavaju pomirenjem, a za čije su rješavanje ovlaštena seoska vijeća, (*ihtiyar meclis*), odnose na pripadnike raznih vjeroispovijesti stanovništva, onda će se sastati najviše deset a najmanje šest članova seoskih vijeća kojima pripada tužitelj ili tuženi, i nastojati da taj spor izravnaju i riješe. Mirovno vijeće (*Meclis-i sulh*) sačinjavaće jednak broj članova zavisno od vjerske pripadnosti, odnosno od toga koje je vjeroispovijesti tužitelj a koje tuženi, tj. koliko god članova bude pripadnika vjeroispovijesti kojoj pripada tužitelj, toliko će biti i od vjeroispovijedi kojoj pripada tuženi. Vijeću muhtara predsjedavaće uvijek najstariji muhtar.

Član 61. Seoskim muhtarima će se izdati uputstva kako o poslovima u kojima su oni izvršni organi vlasti, tako i o unutrašnjim poslovima koji se odnose na selo. Stanovništvo one vjeroispovijesti kojoj pripada muhtar jemčiće za poslovanje muhtara koje se odnosi na finansijske poslove.

Član 62. Muhtari i članovi seoske skupštine biraće se na jednu godinu, ali je dozvoljeno da se opetovano biraju na duže vrijeme.³⁵ Kao što će biti smijenjeni ako počine kakvu grešku prema vlastima, isto tako mogu biti smijenjeni ako to bude zahtijevalo seosko vijeće.

GLAVA PETA

Poglavlje prvo

IZBORNI SISTEM U SELIMA

Član 63. Stanovnici iste vjeroispovijesti svakog sela stariji od 18 godina, koji su stalno nastanjeni u selu, koji su podanici Osmanske države i koji daju državi godišnje najmanje 50 groša poreza, sastaeće se jedanput godišnje u svom selu i biraće seoske muhtare i članove seoskog vijeća svoje vjeroispovijesti.

Član 64. Muhtar i član seoskog vijeća može biti čovjek koji je stalno nastanjen u selu, koji je podanik Osmanske države, koji ima najmanje trideset godina i koji plaća državi godišnje najmanje 100 groša poreza.

Član 65. Svake godine treba saopštiti i dostaviti kajmekamu sreza aktom (*vereke*), ovjerenim pečatom ili potpisima (znakovima), imena

³⁵ Ovaj je stav ponovljen u 66. Ova i mnoge druge greške ukazuju da je ovaj tekst rađen potpuno na

osnovu ranijeg teksta uredbe i da izmjene nisu dovoljno brižljivo izvršene.

izabranih članova i to na koji su način izabrani muhtar i članovi ihtijar medžlisa.

Član 66. Iako će se muhtar sela i članovi seoskog vijeća birati na jednu godinu, dozvoljeno je da se oni opetovano biraju na duže vrijeme. Ako se jedan muhtar bude morao smijeniti, zbog nekog od razloga navedenih u članu 62³⁶, ili ako umre pa njegovo mjesto bude ostalo upražnjeno, ili umre jedan od članova seoskog vijeća, onda se oni stanovnici sela koji imaju biračko pravo sastaju na izvanredni sastanak na kome, po pravilu, na njihova mjesta biraju druge.

Poglavlje drugo

IZBORNI SISTEM U KAZI

Član 67. Svake druge godine oformiće se u kazi izborna komisija, sastavljena od kajmekama, kadije, muftije, duhovnih starješina svake vjeroispovijesti nemuslimanskog stanovništva i sekretara kaze. Ta komisija će predložiti kandidate bilo od stanovnika glavne kasabe u kazi, bilo od stanovnika sela, i to one koji daju državi godišnje najmanje 150 groša poreza, koji su podanici Osmanske države i koji su stariji od trideset godina, s tim da se prednost da onima koji su pismeni.

Prvo, za članove [idare medžlisa] predložiće tri puta više kandidata nego što će biti izabrano, isto tako, pola muslimana, a pola nemuslimana. Ako u dotičnoj kazi postoji više pripadnika nemuslimanskog stanovništva, onda će se između njih izvršiti podjela. Prve godine predlažeće se devet³⁷, a kasnije po pet kandidata.

Drugo, za sudsko vijeće (*meclis-i deavi*) predložiće se tri puta više kandidata nego što će biti izabrano, i to pola muslimana, a pola nemuslimana. Ako u dotičnoj kazi postoji više pripadnika nemuslimanskog stanovništva, onda će se između njih izvršiti podjela. Prve godine predlažeće se devet³⁷, a kasnije po pet³⁸ kandidata.

Član 68. Imena osoba koje će biti predložene na način kako je određeno u prethodnom članu, napisaće se na vrhu formulara (*varaka*) koji će biti izrađen prema [utvrđenom] obrazcu, u produženju će se dati lični podaci [kandidata], a ispod toga to će se ovjeriti pečatom kaze i poslati u svako selo. Kad ta lista dođe u selo, ona će se pročitati na opštem skupu koji će pripremiti seoska vijeća i između predloženih kandidata u kazi biraće dvostruki broj lica za članove [vijeća] ili porotnike (*mumeyiz*) tj. od devet³⁷ predloženih kandidata izabraće se šest³⁹. Kada se to upiše ispod ličnih podataka, na listu će se staviti pečat i ona će se poslati u kazu.

Član 69. Osim tih podataka, članovi izborne komisije u kazi sačinice i ovjeriti akt o kandidovanju koji će se čuvati u upravi kaze. Isto tako i u selu će se napraviti akt koji će objašnjavati način izbora, biti ovjeren od strane članova seoskih vijeća i čuvan u upravi kaze.

³⁶ U orig.: »pogrešno u članu 66« jer je tako bilo u starom tekstu.

³⁸ U ranijem tekstu: šest.

³⁹ U ranijem tekstu: pet.

³⁷ U ranijem tekstu: dvanaest.

Član 70. Kad izborne liste iz sela dođu u kazu, pregledaće ih sekretar kaze u prisustvu članova izborne komisije. Trećina kandidata od pripadnika svake vjeroispovijesti koji su dobili najmanje glasova biće izbačeni. Kako će preostali kandidati koji su dobili većinu glasova, između kojih će vlast vršiti izbor, sačinjavati dva puta veći broj od onih koje će vlast izabrati, za njih će se sačiniti posebna lista i poslati mutesarifu live. Svako selo smatraće se jednim glasom. Onaj koji je dobio glas najviše sela taj je dobio većinu.

Član 71. Kad sreske izborne liste dođu u livu, mutesarif će između izabranih kandidata u srezu, prema onom za što budu podesni, odrediti članove sreskog upravnog vijeća i porotnike sreskog građanskog suda. Pri tom izboru i naimenovanju prepušta se mutesarifu da li će se obraćati na upravno vijeće live ili ne.

Član 72. Za sve članove sreskog upravnog vijeća i porotu sreskog građanskog suda napisaće se po jedna bujuruldiya u kojoj će biti izložene njihove dužnosti i poslaće se kajmekamima da im se uruče.

Poglavlje treće

IZBORNI SISTEM U LIVI

Član 73. U svim livama formiraće se izborna komisija sastavljena od mutesarifa live, kadije, muhasebdžije, muftije, koji se nalazi u sjedištu live, vjerskog starješine nemuslimanskog stanovništva i sekretara. Za četiri člana, dva muslimana i dva nemuslimana⁴⁰, koji će biti naimenovani u livu ta komisija treba da predloži tri puta više kandidata, i to kako između stanovnika u sjedištu live, tako i iz kaza koje pripadaju dotičnoj livi. Prema ovom pravilu predlagaće se također i kandidati za vijeće okružnog građanskog suda. Na osnovu pravila o izborima za kaze izborne liste se šalju iz live u kaze, gdje se sastaju upravno vijeće sreza i sreski građanski sud i biraju kandidate za članove upravnog vijeća live i porotnike okružnog građanskog suda, i to dva puta više osoba nego što će ih biti naimenovano. Imena [predloženih] će se upisati u izborne liste koje će svi [birači] ovjeriti pečatima i vratiti u livu.

Član 47. Kad izborne liste dođu iz kaza u upravu live, sastaće se članovi izborne komisije pa će posredstvom sekretara pregledati sreske izborne liste i izdvojiti trećinu ranije predloženih kandidata svake konfesije koji su dobili najmanji broj glasova u kazama. Kako će preostali kandidati predstavljati dva puta veći broj nego što će ih vlast odabrati, to će se za njih napraviti poseban spisak mazbata i poslati valiji. Svaka kaza smatra se jednim glasom, pa onaj koji je dobio glas najviše kaza taj je dobio većinu.

Član 75. Kad rezultati izbora u kazama dođu u sjedište vilajeta, valija će, između izabranih lica, naimenovati za članove upravnog vijeća i građanskog suda one koje bude smatrao najpodesnijim. Pri odabiranju i naimenovanju valija se ne mora obraćati centralnom upravnom vijeću vilajeta nego se to prepušta njemu.

⁴⁰ U ranijem tekstu po tri člana.

Član 76. Valije će napisati po jednu bujuruldiju koja će objašnjavati dužnosti izabranih i imenovanih članova upravnog vijeća i porotnika i poslati ih mutesarifima liva da im se uruče.

Poglavlje četvrto

IZBORNI SISTEM ZA CENTRALNU UPRAVU VILAJETA

Član 77. U sjedištu vilajeta formiraće se jedno izborno vijeće pod predsjedništvom valije sastavljeno od virilnih članova upravnog vijeća, inspektora sudija, defterdara, mektubdžije, državnog tužioca, muftije u sjedištu vilajeta i duhovnih poglavara nemuslimanskog stanovništva. Ono će od stanovnika iz središta vilajeta, iz gradova koji su sjedišta liva i iz kasaba koje su sjedišta kaza⁴¹, a između lica koja su podanici Visoke porte, koja daju državi godišnje najmanje 500 groša direktnih poreza, koja su ispravni i od vilajeta uvaženi i pismeni ljudi — izabrati tri puta više kandidata od broja članova vijeća, i to će se poslati u live.

Kada u središte vilajeta stignu mazbate lica odabranih u livama u skladu sa sistemom izbora članova i porote u livi i kazi, onda će valije imena članova koje će izabrati u skladu sa utvrđenim načelom dostaviti Visokoj porti. Njihov izbor biće potvrđen od strane velikog vezira.

Član 78. Mjesec dana prije zasjedanja opšteg vilajetskog vijeća za koje je određeno da se održi svake godine u sjedištu vilajeta, sastaje se u sjedištu live po četiri člana svake kaze i birae tri delegata [za opšte vijeće], koji posjeduju uslove da budu članovi ovog vijeća, i to, kako od stanovnika iz sjedišta live, tako i iz sjedišta kaza. Ovi delegati će biti poslani u sjedište live naredbom mutesarifa live. Predstavnici kaza, koji budu birali članove za opšte vijeće, predočiće izabranim članovima zahtjeve kaza o kojima će se moći raspravljati na opštem vijeću, a koje se odnose na putove, mostove, unapređenje trgovine i druge stvari za svaku kazu, pa će ih na taj način dostaviti valiji vilajeta.

POSEBNI ČLAN

Svake druge godine mijenjaće se polovina članova upravnog vijeća i sudskog vijeća. Ti članovi mogu se ponovo birati na svoja mjesta, ali pod uslovom da se izbori provedu za jednu polovinu članova. Međutim, članovi opšteg vilajetskog vijeća koji su bili birani prethodne godine mogu se ponovo birati, ali pod uslovom da se izbori provedu za sve članove svake godine.

Kako je navedeno u članovima 10, 11 i 12, određeno je da se za inostrane poslove, poljoprivredu i javne radove odredi po jedan referent, ali s ciljem da se uprava centralizuje, da se inostrani poslovi pridodaju pomoćniku valije, a uprave poljoprivrede i javnih radova se spajaju, pa će, prema tome, osoba koja bude pomoćnik valije biti odgovorna za inostrane poslove, a poljoprivreda i javni radovi biće pod upravom specijalnog službenika⁴².

⁴¹ U orig. pogrešno: liva.

⁴² Ovaj član ne nalazi se u prvotnom tekstu uredbe.

VERORDNUNG ÜBER DIE ORGANISATION
DER LANDESVERWALTUNG AUS DEM JAHRE 1867.

Um die inneren Auseinandersetzungen in den Provinzen zu mildern, die zu Unruhen geführt haben, besonders in denjenigen Ländern die von der Metropole entfernt waren, und deren Bevölkerung nicht einheitlich war, hatte die Porta nach einer Reihe anderer Reformen, 1864 mit der Reorganisation des Verwaltungsapparates in den Provinzen begonnen. Die Einteilung in die Eyalets sollte dabei mit der der Vilayets ersetzt werden. Es wurde beschlossen, dass zuerst ein solches Experiment in einer Einheit durchgeführt wird, wo unterlegene Völker am stärksten ihre Wünsche nach Freiheit und Recht verlangen. So wurde 1864 auf Grund eines Erlasses das Vilayet Donau gegründet. Dieses Vilayet bestand aus sieben Sandschaks (oder Liva's): Nisch, Widin, Sofia, Tuldscha, Varna, Ruschtschuk und Trnovo; und diese aus Kasa's (Kreisen); und Kasas aus Nachien (Exposituren).

Nachdem dieses Experiment gelungen ist, wurde am 10. Mai 1865. beschlossen diesen Typ der Verwaltung auf dem ganzen Gebiet des Türkischen Reiches durchzuführen.

Zu gleicher Zeit wurden aber Titel in der Verwaltungshierarchie gewissermassen geändert. So wurde der Titel Kajmekam für den Vorstand des Sandschaks, durch den des Mutessarif ersetzt, und bisheriger Mudir (Kreisvorsteher) wurde in den Kajmekam umbenannt. Zabit, Chef der Expositur, wurde ab jetzt Mudir, und Muchasebedschi, Finanzverwalter im Vilayet, Defterdar genannt. Mal-mudiri, Finanzverwalter in einem Sandschak, wurde Muchasebedschi, und Mal-katib, Finanzbeamter in Kasen (Kreisen), erhielt den Namen Mal-mudir. Etwas vor dem 26. Febr. 1867. wurde das Amt des Referentes für äussere Angelegenheiten im Vilayet (Hariciye muduru) weggeschafft.

Nach allen diesen Änderungen wurde eine Verordnung über die Vilayets erlassen, die für das ganze Türkische Reich giltig war, ausser für Libanon und Kreta. Giltig für Bosnien, wurde die Verordnung in der Landesdruckerei zu Sarajevo am 12. Zulhidsche 1284 (nach Hidschra) gedruckt. Als Dokument der türkischen Verwaltung in den jugoslawischen Ländern, was bis jetzt nicht untersucht und ausgewertet wurde, ist diese Verordnung von Bedeutung für die Erforschung dieser Epoche. So wurde darum das Exemplar der bosnischen Ausgabe übersetzt und der Öffentlichkeit zur Verfügung gestellt.